

"int WILT VERCKE"

HUIJS en ERF en CAMER

onder één dak

en geheeten:

"int WILT VERCKE"

bron: Notariële akte uit het jaar 1518

's-Hertogenbosch, najaar 1997
Henk Bruggeman

HET HUIS "IN HET WILD VARKEN"

Wanneer we op onze tocht door de historische binnenstad van 's-Hertogenbosch ons laten vergezellen van een stadsgids dan zou hij wanneer we aangekomen zijn op de hoek:

achter het stadhuis/achter het wild varken

ons vertellen, dat we staan bij het huis "*in 't wild varken*", dat de eer geniet het oudste café van 's-Hertogenbosch te zijn.

Zolang het tegendeel hiervan niet bewezen wordt, nemen we dat maar aan.

Waarom men deze naam aan dit pand gegeven heeft is, zoals met zovele huisnamen in onze stad, niet meer te achterhalen. Zeker is, dat dit huis altijd een hoekpand is geweest en door zijn functie en/of zijn ligging beeldbepalend is geweest in onze stad. We leiden dit af uit het feit, dat de daar achter liggende straat naar dit huis werd vernoemd. In onze stad zijn daar nog meerdere voorbeelden van.

De geschiedenis van "*huyze int Wilt Vercke*" zou teruggaan tot het jaar 1428. We zijn een aantekening tegen gekomen (uit het Rechterlijk Archief van de stad 's-Hertogenbosch) waarin melding wordt gemaakt, dat dit huis in het genoemde jaar toebehoorde aan Jan van Orthen. De betreffende onderzoeker vermeldt nog, dat er aanwijzingen zijn, dat dit toen van hout gebouwde huis reeds de functie had van "*herberg*".

Andere onderzoekers gebruiken voor die periode liever het woord "*Hospitium*", als ze de hoedanigheid van dit huis willen omschrijven.

Volgens hen konden reizigers hier niet alleen overnachten, maar ook op rust komen en indien nodig ook verzorgd worden. Daarnaast was zo'n *Hospitium* ook een ontmoetingsplaats voor doortrekkende kooplieden en handelaars. Ook de op deze zaken ingestelde geldschietters waren hier actief. Aan het hier genoemde huis "*int Wilt Vercke*" zouden al deze functies toegeschreven kunnen worden.

De onderzoekers baseren hun conclusie mede op de aanwezigheid van de Lombarden, die zich nabij de genoemde herberg (in het gebied gelegen achter het Raadhuis, net buiten de stadsmuren) gevestigd hadden.

De Lombarden waren handelslieden uit Noord-Italië waarover onze stadsgeschiedenis al in het begin van de 13e eeuw melding maakt. Vanaf deze periode en de daarop volgende tijdsbestekken ontstaan er nieuwe handelsrelaties tussen dikwijls verafgelegen steden en streken. Handelslieden probeerden voortbrengselen en produkten van nijverheid uit eigen streek hier af te zetten en omgekeerd probeerde men de hier voortgebrachte artikelen van Stad en Meierij elders aan de man te brengen. Deze ontwikkelingen maakten het noodzakelijk om mogelijkheden te scheppen om deze handelsmarkt te laten floreren.

Niet alleen, dat de hierbij betrokken personen binnen de stadspoorten konden overnachten, maar ook in de gelegenheid waren in zo'n herberg of in een daarbij gelegen lokaal hun handelsgoederen uit te stallen en te verhandelen.

Onvermijdelijk bij deze goederenhandel was de daaraan verbonden geldhandel. Niet zelden was het zo, dat de hiermede gepaard gaande transacties betreffende het belenen en lenen van gelden tegen onderpand in handen was van de Lombarden.

Later zouden anderen een deel van deze handel overnemen. De Lombarden worden dan gedeeltelijk verdrongen door met name de Joodse handelaars. Oorspronkelijk beperkten deze laatsten zich tot de handel in specerijen en de meer luxere handelsartikelen. Allengs gingen zij zich ook specialiseren in geldzaken. De geschiedschrijver Van Heurn constateert, dat in de middeleeuwen de omgeving achter het Raadhuis, vanwege de daar wonende geldhandelaren ook wel aangeduid werd met de naam "*Jodenbuurt*".

Bij de nadere beschrijving van de geschiedenis van het huis "*in het wild varken*" blijkt, dat de naam van een Notaris **Johannes Pels** een aanleiding vormt om er wat langer bij stil te staan.

Johannes Pels werd door de Bisschop van Luik benoemd tot notaris en is in de periode van 1440 - 1444 in dit ambt werkzaam geweest in onze stad.

Volgens de omschrijving was hij Clericaal (Clericus), wat er op duidt dat hij een lagere wijding had ontvangen. Kenmerkend hiervoor was de kruinschering. Hij behoorde tot de groep van de lagere Geestelijkheid. In 1440 betrok hij een woning die gelegen was in de straat "*achter het Raethuijs*".

Omdat het bekendmaken van openbare aktes moest geschieden in het bijzijn van getuigen maakten de notarissen in een aantal gevallen gebruik van openbare gelegenheden om dergelijke bijeenkomsten te beleggen. Slechts weinigen konden in die dagen lezen of schrijven en het was dus zaak voor zo'n notaris om zoveel mogelijk personen getuige te laten zijn van hetgeen beschreven en overeengekomen was.

Notaris Pels gebruikte voor deze bijeenkomsten ondermeer; de kamer van de Secretaris op het Raadhuis; de ingang van het koor van de Kerk van Sint Jan; een ruimte nabij het hek van de kerk van Sint Jan; de gelagkamer van de Herberg "*int Wilt Vercke*"; enz.

Een aantal van de aktes die in deze gelagkamer gepasseerd zijn hebben we opgetekend:

- 1442**   Het volledige testament van
Elisabeth, dochter van wijlen Hubertus van Zantwijck.
Door deze notaris eigenhandig geschreven in het Latijn.
- 1443**   4 Juli
Het volledige testament van
Johannes die Bitter, zoon van wijlen Johannes die Bitter, Poorter van
's-Hertogenbosch, en zijn echtgenote Johanna, dochter van wijlen Johannes van
Loon.
Door deze notaris eigenhandig geschreven in het Latijn.

- 1443** 28 Augustus
De Collatie van een testament.
(voorlezing of vergelijking van het oorspronkelijke testament met het afschrift).
Het originele door de notaris eigenhandig geschreven in het Latijn.
- 1443** 9 September
Transsumpt van een gedeelte van het testament van wijlen
Robbertus van Neynsel, Poorter van 's-Hertogenbosch.
(het weergeven van de hoofdzaken uit de inhoud van dit testament, bijvoorbeeld
in verband met schenkingen)
Het originele door de notaris eigenhandig geschreven in het Latijn.

De bovenstaande aantekening komt voort uit het bezoek op den avond van den 9 september 1443 van :

Aleida, dochter van wijlen Everardus Spijnber, en bestuurster van 't Gasthuijs van Neynsel.

Zij is in het bezit van het testament behorend aan:

Robbertus van Neynsel en zijn echtgenote Elisabeth.

Waarin beschreven staat dat aan 't Gasthuijs de jaarlijkse en erfelijke rente uit de helft van hun genoemde bezittingen wordt toebedeeld.

Het hier genoemde gasthuis (gevestigd in de Hinthamerstraat) werd gesticht door Henricus van Neynsel bij testament van 14 maart 1355 met als doel huisvesting en onderstand te geven aan 13 oude vrouwen.

Uit de aanduiding over de plek waar de genoemde bijeenkomst van 9 september 1443 plaats vond, blijkt dat notaris Johannes Pels (een deel van) de herberg "*Int wilt vercken*" nu in gebruik heeft als woonhuis.

In 1444 beëindigde om ons onbekende redenen deze Notaris zijn ambt in 's-Hertogenbosch.

Het is niet duidelijk of er één of meerdere periodes zijn in de geschiedenis van dit huis, waarin het voor een ander doel werd gebruikt dan herberg.

>> In april 1518 werd dit huis omschreven als:

Huis en Erf en Kamer onder één dak; geheten "int Wilt Vercke" en gelegen in Den Bosch.

Op de lokatie de Zijle tegenover de hoek van die straat en de hoek van de grond van Petri die Metser.

In het genoemde jaar verkocht een zekere Ghisela, de dochter van Jan Henrickszn dit pand aan Stephanus Lambertszn van Culenborch.

>> Het zijn de erfgenamen van Stephanus Lambertszn van Culenborch te weten: Melis, zoon van Steven, de zoon van Amelis Cuijck en Margaretha, dochter van Willem Herenthals,
en
Beatrix, dochter van Lambert van Culenborch.

die het op 8 januari 1562 verkochten aan:
Jan, Zoon van Willem Sanderszn van St. Oedenrode.

>> In 1618 werd het "*gezegd te zijn een stenen huis genaamd: Het Wilt Vercke*"

>> In 1637 staat het als volgt omschreven:
genoemd "*De Drye Schabelle*" eertijds "*Het Wilt Vercke*".
Het pand staat dan op naam van de Weduwe Cornelis Hoos.
Deze naamsverandering blijkt echter maar van korte duur; dan wordt de oude benaming weer in ere hersteld.

Voor wat meer recentelijke gegevens moeten we de Bossche adresboeken raadplegen die vanaf 1865 tot 1975 met een bepaalde regelmaat verschenen.

>> In o.m. de uitgaven van de adresboeken 1865 - 1869 - 1871 hebben we tevergeefs gezocht naar de straatnaam "*achter het Stadhuis*"; hoewel deze op een kadastrale kaart van onze stad uit 1823 al voorkwam.
Het blijkt echter, dat het College van B en W rond deze periode het voorstel heeft gedaan om uit historisch oogpunt de naam van deze straat "tijdelijk" te veranderen in "*Portugeschestraat*".

>> In 1881 blijkt, bij het nazien van dit adresboek, dat deze tijdelijke naamsverandering kennelijk geen succes is geweest.
De tapper van de genoemde Herberg drijft zijn zaak weer op het vanouds bekende adres "*Achter het stadhuis, Wijk A, No: 328*".
Typisch is, dat ook in deze uitgave evenals de voorgaande, onder de rubriek; "*Neringdoenden*" geen café's worden vernoemd. Alleen voor de logementen uit onze stad is wel een plaatsje ingeruimd.

>> In 1892 staat hierin vermeld als Herbergier: P.H.J. Eekmans.
Men hanteerde ook toen nog de oude nummering der huizen: Wijk A, No: 328.

>> In 1897 is F. de Wildt op dit adres: Koffiehuishouder.

>> In 1906 vinden we hier de naam van: Vastenburg.

>> In 1910 wordt als café-houder vermeld: J.M.H. Linders. In dat jaar worden ook de huisnummers in onze stad aangepast. Het café is dan te vinden "*Achter het Stadhuis No: 36*".

- >> In 1912 vermeldt het Bossche Adresboek onder de rubriek: Café's:
Maastrichtsch Bierhuis
Achter het Stadhuis No: 36
W. van Amelsfoort, Zetkastelein van
Ruttens-Bierbrouwerijen

Omtrent de bovengenoemde passage inzake het Maastrichtse Bierhuis lopen niet alle meningen parallel.

Al in 1894 zouden de Gebroeders Rutten uit Maastricht de nieuwe eigenaars zijn geworden van dit café. Zij bezaten in de Limburgse Hoofdstad een Bierbrouwerij genaamd "*de Zwarte Ruiter*". Het verhaal wil, dat de nieuwe benaming "*Maastrichts Bierhuis*", een hommage was aan het posthuis, dat daar tegenover het café ooit gevestigd was. Van hieruit vertrok de postwagen naar Maastricht om vervolgens van daaruit weer terug te keren naar de Brabantse hoofdstad. In de 19e eeuw werd dit posthuis afgebroken en in 1867 werd hier gebouwd de "*Sociëteit der Katholieke Kring*".

De naam van Maastrichts Bierhuis schijnt in het Bossche taalgebruik niet zo makkelijk gelegen te hebben. Bovendien (aldus de terzake kundige Bosschenaren) had men in Maastricht geen verstand van het brouwen van bier. Dit verhaal zal de omzet van dit bier niet ten goede zijn gekomen. Men is toen op zoek gegaan naar een naam met een wat ruimere geografische betekenis. Het café werd omgedoopt tot "*Limburgia*".

Hoewel in 1975 de oude naam "*int Wilt Vercke*" in ere hersteld werd, blijven vele Bosschenaren het café toch Limburgia noemen.

- >> In 1922 wordt F. Schrovers op dit adres vernoemd.
- >> In 1928 L. v.d. Wely.
- >> In 1930 komen we de naam F. Schrover weer tegen op dit adres.
- >> In 1943 volstaat men met het noemen van de naam: "*Limburgia*".
- >> In 1950 treffen we ook alleen de vermelding "*Limburgia*" aan in het adresboek.
- >> In 1975 is het Jan van Aarsel die de oude naam van deze herberg "*int Wilt Vercke*" weer in ere herstelt.

Het moet altijd een bijzonder gezellig café geweest zijn. Niet dat de schrijver van dit artikeltje ooit tot de vaste klanten van deze taveerne heeft behoord; dit in tegenstelling tot zijn ouders. De verhalen die ik hierover ooit van hen gehoord heb versterken mijn vermoeden.

Al vroeg op de zondagmiddag kwamen de jonge mannelijke bezoekers naar dit café om een

"potje te biljèrten". Later op de middag verscheen het vrouwelijk schoon pas. Waarom? Mogelijk, dat deze thuis eerst de afwas moesten doen of de bedden opmaken; want ook deze bezigheden gingen op zondag gewoon door. Wanneer de groep compleet was werd er gedanst, echter niet vooraleer het biljart door de kastelein afgeschermd was om beschadigingen aan het laken als gevolg van omgevallen glazen bier te voorkomen.

De bakermat van deze verschillende vrienden- en vriendinnengroepjes lag veelal in één, hooguit twee, straten of een plein.

Tot de groep van mijn vader behoorde een jongeman die zich, doordat hij gehandicapt was, voort moest bewegen in een invalidenwagen. In die dagen uitgevoerd met handbeweging. Ondanks zijn handicap hoorde Piet als geen ander bij deze vriendenclub en ze lieten hem niet in de steek. Ofschoon hij niet aan het dansen deel kon nemen genoot hij. Op het hoogtepunt, als de stemming er goed inzat, werd Piet in zijn invalidenwagen op het biljart geplaatst waar hij (met een glas bier in zijn handen) genoot van het plezier rondom hem. Minder leuk (aldus het verhaal) vond het de kastelein. Tussen het biertappen door riep hij regelmatig; *"denkt aan mijn laken jongens; denkt aan mijn laken"*.

Vele Bosschenaren hebben voor kortere of langere tijd *"Limburgia"* als stamcafé gehad. Gewoon om er even te toeven voor de gezelligheid of voor het leggen van een kaartje.

Wanneer bij een feestelijke gelegenheid in onze familiekring door middel van het toen al legendarische liedje *"driemaal drie is negen en ieder zingt zijn eigen lied"* het lot mijn vader aangewezen had, kon hij een keus doen uit zijn zeer bescheiden repertoire, dat bestond uit:

"Mijn Ouder-huis"

"Het fiere schooiers hart"

"Ons Limburgia"

en als hij dat laatste zong twinkelden zijn ogen met de gedachte aan vroeger.

Van dit lied hebben we geprobeerd het zo compleet mogelijke refrein te weten te komen. Misschien is het volledige lied en de melodie nog ooit te achterhalen.

*"Toffe jongens zie ons allen aan,
toffe jongens zijn wij allemaal,
want wij hebben elkander trouw gezworen,
in het café van Limburgia"*

Het wordt tijd om onze weg te vervolgen om nog meerdere oude huizen in onze stad te bekijken.

We hopen maar, dat onze gids de weg weet in 's-Hertogenbosch. In het verleden zijn er, veelal in het volksgebruik, nogal wat andere namen gebruikt om (delen van) straten in deze omgeving aan te duiden.

Het zou nog maar de vraag zijn of Bosschenaren waar we de weg aan vroegen met het noemen van deze oude benamingen ons konden helpen.

In oude beschrijvingen van de plattegrond van onze stad wordt de straat welke we nu kennen als "*achter het stadhuis*" aangeduid met:

"De straet daer men gaet naer den oude Raethuys".

Ter toelichting: men had eertijds in 's-Hertogenbosch een raadhuis en een stadhuis. Het raadhuis was gelegen aan de straat welke thans genoemd wordt "*Achter het Stadhuis*". Op de markt bevond zich het stadhuis ofwel genoemd "*Heerenhuijs*".

Daarnaast werden er voor deze straat in de volksmond ook andere benamingen gebruikt.

De in de 17e eeuw gebruikte aanduidingen "*Jericho*" en "*Portugezenwijk*" wettigen het vermoeden, dat hier Joodse geldhandelaren en zakenlieden hebben gewoond.

Een andere benaming maar dan uit de 16e eeuw die voor deze buurt ook gebruikt werd was de aanduiding "*Het Hof*". Dit zou een aanwijzing kunnen zijn, dat hier voorname huizen hebben gestaan toebehorend aan goeude ingezetenen van onze stad.

Wanneer in 1518 het huis "*int Wilt Vercken*" wordt verkocht aan Stephanus Lambertszn van Culenborch wordt er op de akte vermeld:

"dat dit huijs staet op een lokatie bij de Zijle".

Dit zou dan een verwijzing zijn naar een zijtak van de daar lopende rivier de Dieze (de Dieze loopt ook nu nog onder deze straat door). De benaming duidt erop, dat de waterhuishouding van deze zijtak geregeld werd door sluisjes; *de syle*.

Terwijl we aanstalten maken om onze stadstocht te vervolgen, hadden we, als we vele, vele jaren geleden rond dit uur ook op deze plek hadden gestaan de postkoets uit Maastricht zien arriveren met zijn dubbel span galopperende paarden.

Terwijl de bedienden van het posthuis de zakken met post uit de Limburgse hoofdstad naar binnen transportereren, spannen de koetsier en zijn helper de paarden uit om ze te laten drinken aan de pomp en verder te verzorgen.

Het stadsbestuur had in 1689 deze pomp hiervoor speciaal laten plaatsen; maar hij zal ook wel door de bewoners van de omliggende straten zijn gebruikt.

Terwijl de bijrijder de paarden van de postwagen naar de stal brengt gaat de koetsier er eentje nemen in de herberg.

Wat zullen wij doen om onze dorst te lessen alvorens verder te gaan. Ook naar de pomp lopen of naar het "*Wild Vercke*" gaan?

Notariële akte nummer 1653 form. 309

Stadsarchief 's-Hertogenbosch

Notaris L.J. v.d. Ven jr.

de dato: 24 oktober 1844 des namiddags half vijf ure.

omtrent:

Aldert de Ven, gepensionneerd Brigadier der Marechaussee

zijn kosthuijs hebbende in het Wild-varken te den Bosch.

Verpleegd zijnde in het Gasthuijs aan de Gasthuijsstraet aldaer

in een kamer met twee ramen uitsiende op de Dieze

en daer overleden op 24 juli 1844.

Zijne goederen werden als volgt beschreven:

aanwesig in het Gasthuijs: een houten kist inhoudende sijne lijfgoed.

*aanwesig in het Wilt Varken: de tapper Daniël Glaudemans heeft in zijn
beheer;*

aan gouden tien gulden-stukken ..... fl. 470,--

aan vijf gulden-stukken ..... fl. 90,--

Geraadpleegde Boeken:

Sasse van Ysselt, Jhr.Mr. A.F.O. van, *Voorname Huizen en Gebouwen van 's-Hertogenbosch*

Mosmans, Jan en Alph., *Oude Namen van Huizen en Straten van 's-Hertogenbosch*

Bichelaer, A.H.P. v.d., *Bossche Notariaat in de Middeleeuwen*

Taxandria, Tijdschrift voor Noordbrabantse Geschiedenis en Volkskunde, deel 8, pagina 253

De stadsgids werd van adviezen voorzien door:

Mevrouw J. Delmée-Bruggeman

Dhr. T. van Dinther

Dhr. P.J. v.d. Heijden

Dhr. J. Hoekx

Dhr. Fr. Spierings

Studiezaal Stadsarchief te 's-Hertogenbosch

Studiezaal Rijks Archief Noord-Brabant

Dhr. J. Vriens

Verzorging van de boekjes:

Jacqueline van Tiel-Bruggeman

Mariët Kuijs-Bruggeman